

BRACTWO CYRYŁA I METODEGO A UKRAIŃSKA IDEA NARODOWA

TUTAS P. (Katowice)

Copyright © 2014

УДК 168.522

W pierwszej połowie XIX wieku - w czasach "wiosny narodów" Ukraiński naród był podzielony między dwoma imperiami, gdzie każdy z nich starał się po swojemu niwelować ukraińską kulturę, która rozwijała się na podstawie narodowej świadomości, ukształtowanej w czasie pierwszego kulturalno-narodowego odrodzenia XVI - XVII wieku, zwłaszcza w czasie kozackiego państwa. Najpierw wysiłki ukraińskich myślicieli byli skierowane na obronę języka ojczystego, zachowania folklorystycznych tradycji i religii, co sprzyjało wznowieniu i utwierdzeniu świadomości narodowej. Były to główne idee działalności "Ruskiej Trójcy" - Markijana Szaszkiwycza, Iwana Wahylewycza i Jakiwa Hołowackiego, z czasem ich działalność kontynuowali działacze Bractwa Cyryła i Metodego. Jeśli "Ruska Trójca" broniła prawa języka ukraińskiego w Galicji, badała obyczaje, folklor i historię autochtonicznego ukraińskiego etnosa, to członkowie bractwa za wyjściową tezę swoich badań stawiały jedność Rusi jako jedynego narodu z jednym ruskim językiem. Ideologia spółki była syntezą trzech ruchów: ukraińskiego autonomizmu, polskiego demokratycznego i ruchu rosyjskich dekabrystów na Ukrainie.¹

Stworzona w środowisku ukraińskiej inteligencji (grudzień 1845 roku) organizacja była ideowo pozwiązana z wyzwolenczymi ruchami Europy, które przekształciły się w burżuazyjno-demokratyczną rewolucję 1848-1849 lat. Poprzednikami członków bractwa byli "Spółka Zjednoczonych Słowian", "Młoda Polska" i kółko M. Petraszewskiego. Członkowie bractwa Cyryła i Metodego, a mianowicie Mykoła Kostomarow, Taras Szewczenko, Pantelejmon Kulisz, jako pierwsi w historii ukraińskiej opinii publicznej uznali prawo ukraińskiego narodu do swojej oddzielnej od Rosji oraz Polski kultury, języka oraz historii. Wiedzieli konieczność zachowania narodowych wartości razem z ogólnymi wartościami wolnościowymi, osobistymi oraz obywatelskimi. I chociaż w marcu 1847 roku członkowie bractwa byli aresztowani i ukarani przez rząd cesarskiej Rosji (który zdawał sobie sprawę z niebezpieczeństwa, jakie nieśli ze sobą), to działalność bractwa wyznaczyła kierunek ruchów społecznych na Ukrainie aż do końca XIX - początku XX wieku.

Główną zasługą bractwa Cyryła i Metodego jest przebudzenie historycznej pamięci Ukraińskiego narodu, jego świadomości, a później ukształtowanie ukrajinofilstwa w siłę polityczną ze swoim odpowiednim programem. Chociaż opinie członków bractwa charakteryzują się w znacznej mierze utopijnym charakterem, możemy z pewnością zaznaczyć, że właśnie tutaj jest wyznaczona podstawa ukraińskiej państwowej koncepcji - ukraińska idea narodowa. Pomimo tego Ukraina była rozpatrywana przez nich w kontekście ogólnosłowiańskiej demokratycznej jedności (jest to widoczne w nazwie bractwa w imieniu świętych Cyryła i Metodego).

Bractwo wyznaczyło swoje główne zadania:

- a) skasowanie jedynowładztwa, pańszczyzny i stanów, ustalenia demokratycznych praw i wolności dla obywateli;
- b) przyszłe społeczeństwo musi być zbudowane na zasadach chrześcijańskiej moralności poprzez wykonanie reform;
- c) walka o narodowe wyzwolenie i wyrównywanie praw wszystkich słowiańskich narodów na podstawie ideałów humanizmu (w kwestii ich narodowego języka, kultury, edukacji itp);
- d) stworzenie demokratycznej federacji narodów słowiańskich na zasadach równości i suwerenności, gdzie miałyby istnieć szeroka, ekonomiczna, kulturalna oraz regionalna autonomia każdego narodu.

Te programowe zasady znalazły odzwierciedlenie w utworach artystycznych i publicystycznych, takich jak "Statut słowiańskiego towarzystwa świętych Cyryła i Metodego", odezwy do braci Ukraińców, Polaków i Rosjan, "Księga bytu narodu ukraińskiego" (inna nazwa - "Prawo Boże") i "Dwie ruskie narodowości" Ę. Kostomarowa.

Najwybitniejszą postacią tej organizacji był Ęaras Szewczenko. Twórczość tego poety wyszła daleko za ramy literatury. W jego utworach idee są przedstawione na podstawie opisu heroicznej kozackiej przeszłości Ukraińców. Budziły one uczucia narodowe i stwarzały możliwą projekcję przyszłości, bowiem w przeszłości Ukraina była samodzielnym państwem, co stało się podstawą wymarzonego niezależnego istnienia. Był to

¹ Грицак Я.Й. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX століття. - К.: Генеза, 1996. - С. 37.

więc wypowiedziany protest przeciwko Rosyjskiemu imperium za co autor był okrutnie ukarany. Szewczenko w swoich utworach zwracał się do wszystkich stanów narodowych społeczeństwa odtwarzając najbardziej jaskrawe ich problemy. Dlatego wypowiedziany przez niego apel do narodowego i socjalnego wyzwolenia poparli wszyscy Ukraińcy. Jego poezje „Sen”, „Kaukaz”, „Testament” wywarły duży wpływ na ówczesnych działaczy. Jako romantyk w każdym swoim utworze Szewczenko rozważa problem jednoczenia się osobowości z narodem poprzez jego ducha. Udowadnia, że zrujnowanie narodowej przestrzeni prowadzi do zrujnowania osobowości. Badacze twórczości Tarasa Szewczenko uważają go za „ojca ukraińskiego narodu”. Iwan Ohijenko nazwał go „światłem Ukraińców, co wskazuje swojemu ludowi prawdziwą drogę i dostojne miejsce wśród innych narodów świata”.² W ten sposób została zapoczątkowana ukraińska idea narodowa.

Jeszcze jednym ważnym aspektem ideologicznym był ukraiński mesjanizm Mykoły Kostomarowa, który został zawarty w „Księdze bytu narodu Ukraińskiego”. Autor podkreśla szczególne miejsce Ukraińców i Ukrainy jako państwa, które zajmuje czołową siłę wśród krajów słowiańskich: „Głos jego, - pisze autor, - to głos, który wołał narody słowiańskie do wolności, braterstwa i rozszedł się po świecie słowiańskim”.³ W przyszłej demokratycznej słowiańskiej federacji Ukraina miałaby zająć czołowe miejsce. Nie trudno zauważyć, że utwór ten został napisany pod wpływem twórczości Rđama Mickiewicza.⁴ Ból z powodu narodowej niewoli i cierpienie narodu Ukraińskiego doprowadziły Ę. Kostomarowa do dalekosiężnych nacjonalistycznych wniosków o mesjańskiej roli Ukrainy wobec innych narodów. Autor uważa, że na Ukrainie zachowała się prawdziwa wiara, „tutaj nie było idoli i żadna herezja się nie pojawiła”.⁵

Do rozwoju ukraińskiego ideologii narodowej wiele wniósł Pantelejmon Kulisz, który był również członkiem Bractwa Cyryła i Metodego. Inspirowany etnografią i historią Ukrainy oraz ukraińskim folklorem, zamierzał opublikować całe ukraińskie kroniki, ludowe piosenki, legendy, mity, przysłowia, a także historię ukraińskich nazwisk, pragnął również napisać historię Ukrainy. Oprócz dużych badawczych prac, historycznych powieści, opowiadań, poezji i dramatów, wzbogacił on ukraińską kulturę wieloma tłumaczeniami, na przykład tłumaczenie Biblii. Stworzył ukraińską pisownię „kulisziwka” („System Kulisza”), rozwinął ukraińską literacką krytykę. Historię ukraińskiego narodu P. Kulisz rozpatruje jako przejaw niezniszczalnej twórczej siły ducha narodu, który dla niego jest filozoficznym uświadomieniem siły napędowej w rozwoju społecznym. Siła ta jest wieczna i samodzielna, żyje w ludowej twórczości, legendach, dumach i piosenkach, przejawia się w obyczajach narodu. Zauważalnym jest wpływ prac Juliusza Słowackiego, który jest uważany za poetę rewolucyjnego. W swoim prozaicznym poemacie „Geneza ducha” pokazał ewolucję życia publicznego.⁶

Polscy romantycy pielęgnowali język ojczysty, tradycje, kulturę, historię w literaturze, muzyce, plastyce i sztuce. I w ten sposób ukształtował niesamowity fenomen - polski patriotyzm, który stał się przedmiotem dumy każdego Polaka. Te idee stały się również bliskimi i ważnymi dla Ukrainy. Ę. Kostomarow, T. Szewczenko i P. Kulisz są zaliczane do trzech „apostołów” ukraińskiego narodowego ruchu Ő Ő w. Ich idee podzieliłi oficjalną teorię o wspólnej identyczności Ukraińców i Rosjan. Tak więc Bractwo Cyryła i Metodego miało istotny wpływ na kształtowanie się i utwierdzenie narodowej świadomości patriotycznej Ukraińców w ciągu następnych pokoleń.

² *Огієнко І.* Тарас Шевченко. -К, Наша культура і наука-2002.

³ [102, 29].

⁴ *Mickiewicz A.* Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego/ wstóp i objaśnienia H. Gallego. Warszawa: Arcta, 1920. - 142 s.

⁵ *Костомаров М.* Закон Божий (Книга буття українського народу). - К.: Либідь, 1991. - 40 с.

⁶ *Słowacki Juliusz:* Wielokulturowe źródła twórczości / Pod red. Adama Bajcara. - Warszawa: Ogólnopolski Klub Miłośników Litwy, 1999. - 256 s.